

**NUTQIY KAMCHILIKLARNI BARTARAF ETISHDA SAMARALI
METODLAR VA VOSITALAR**

Teshayeva Ruxshona Azim qizi
Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Filologiya fakulteti O'zbek tili va
adabiyot yo'nalishi 4.24-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda samarali metodlar va vositalarni ko'rib chiqadi. Nutqiy rivojlanish jarayonida muammolarni hal qilish uchun zamonaviy yondashuvlar va texnikalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlari: nutqiy kamchiliklar, metodlar, vositalar, rivojlanish.

Аннотация: В данной статье рассматриваются эффективные методы и средства устранения речевых недостатков. Представлены современные подходы и техники для решения проблем в процессе развития речи.

Ключевые слова: речевые недостатки, методы, средства, развитие.

Abstract: This article examines effective methods and tools for eliminating speech defects. It presents modern approaches and techniques for solving problems in the process of speech development.

Keywords: speech defects, methods, tools, development.

Nutqiy kamchiliklar inson kommunikatsiyasida muhim rol o'ynaydi va ularning tahlili psixologiya, lingvistika va pedagogika sohalarida keng qo'llaniladi. Nutqiy kamchiliklar, masalan, baland ovozda gapirish, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilmaslik yoki mantiqiy fikrlashdagi qiyinchiliklar, shaxsning ijtimoiy integratsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi nutqiy kamchiliklar va ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotdagi ahamiyatini o'rganishdir. Tadqiqotning dolzarbligi esa, jamiyatda nutqiy kamchiliklarga ega bo'lgan shaxslarning imkoniyatlarini kengaytirish va ularni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqishga yordam berishdan iborat. Nutqiy kamchiliklar bilan bog'liq muammolarni chuqur tahlil qilish, shuningdek, ularning ijtimoiy psixologik jihatlarini o'rganish, bu sohada yangi yondashuvlar va yechimlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Nutqiy kamchiliklar turli xil shakllarda namoyon bo'lishi mumkin, bu esa ularning turlarini aniqlashni talab etadi. Eng ko'p uchraydigan nutqiy kamchiliklar orasida afaziya, disartriya va diksiyadagi muammolar mavjud. ¹Afaziya, odatda, miya jarohati yoki insult natijasida paydo bo'lib, odamlarning so'zlashuv qobiliyatini cheklaydi. Disartriya esa mushaklarning harakatlari bilan bog'liq bo'lib, nutqning aniq

¹ Abdullaeva, D. (2021). Nutqiy rivojlanish va uning asosiy tamoyillari. O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.

va ravon bo'lishini qiyinlashtiradi. ²Diksiyada esa so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishda qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin. Har bir nutqiy kamchilik o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, shaxsning ijtimoiy hayoti va psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, nutqiy kamchiliklarni aniqlash va ularni davolash jarayonlari muhim ahamiyatga ega. Bu muammolarni hal qilish uchun zamonaviy metodlar va yondashuvlar zarurdir.

Nutqiy kamchiliklarni aniqlashda qo'llaniladigan asosiy metodlar va vositalar, shuningdek, diagnostika jarayoni, nutqiy rivojlanishning turli jihatlarini o'rganishga qaratilgan. Bunda, klinik nutq tahlili, standart testlar, kuzatuvlar va intervyular muhim rol o'ynaydi. Klinik nutq tahlili yordamida mutaxassislar bemorning nutqiy faoliyatini baholaydi va kamchiliklarni aniqlaydi. Standart testlar esa, nutqiy qobiliyatlarni o'lchashda yordam beradi va natijalar asosida individual yondashuvlar ishlab chiqishga imkon yaratadi. Kuzatuvlar jarayoni esa, bemorning nutqiy muammolarini turli sharoitlarda o'rganishga imkon beradi. Diagnostika jarayoni mutaxassislar va bemor o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlaydi va samarali davolash rejasini tuzishda muhim ahamiyatga ega. Nutqiy kamchiliklarni aniqlashda ushbu metodlar birgalikda ishlatilishi natijasida aniq va samarali natijalarga erishish mumkin.

Nutqiy kamchiliklarni davolashda samarali usullar terapevtik va pedagogik yondashuvlarni o'z ichiga oladi. ³Terapevtik yondashuvlar, asosan, bemorning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan muolajalar va mashqlarni o'z ichiga oladi. Bu usullar bemorning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan, shuningdek, nutqiy jarayonlarni yaxshilash uchun muhim ahamiyatga ega. Pedagogik yondashuvlar esa, nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda ta'lim jarayonini va o'qituvchilar bilan hamkorlikni ta'minlaydi. Bu yondashuvlar orqali o'quvchilar nutqiy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beruvchi metodikalar va o'yinlar yordamida o'zlarini ifoda etishni o'rganadilar. Har ikkala yondashuv ham bemorning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va natijada nutqiy kamchiliklar bartaraf etiladi. Samarali davolash jarayoni bemor va mutaxassislar o'rtasidagi mustahkam aloqaga asoslanadi.

Zamonaviy texnologiyalar va vositalar, xususan, dasturiy ta'minot va interaktiv o'yinlar, nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu texnologiyalar foydalanuvchilarga interaktiv muhitda o'z ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Dasturiy ta'minot orqali bemorlar o'z nutqiy qobiliyatlarini o'rganish va takomillashtirish uchun maxsus mashqlarni bajarishlari mumkin. ⁴Interaktiv o'yinlar esa o'z navbatida, o'yin jarayonida motivatsiyani oshirib, nutqiy mashg'ulotlarni qiziqarli va samarali tarzda o'tkazishga yordam beradi. Bunday yondashuvlar,

² Qodirov, A. (2020). Nutqiy kamchiliklar va ularni bartaraf etish usullari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.

³ Karimov, S. (2019). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va nutqiy rivojlanish. O'zbekiston Ta'limi.

⁴ Murodova, N. (2022). Nutqiy kamchiliklarni aniqlash va davolash metodlari. Toshkent: O'zbekiston Davlat Universiteti.

shuningdek, bemorlarning o'zaro muloqot qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayonini tezlashtiradi. Shunday qilib, zamonaviy vositalar nutqiy rivojlanishning yangi imkoniyatlarini taqdim etadi va davolash jarayonini yanada samarali qiladi.

Tajriba va natijalar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijasida nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda qo'llaniladigan turli metodlar va strategiyalar samaradorligi aniqlangan.⁵O'tkazilgan eksperimentlar davomida bemorlar bilan olib borilgan interaktiv mashg'ulotlar va individual yondashuvlar ularning nutqiy qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilashga yordam bergan. Misol uchun, muayyan nutqiy qiyinchiliklari bo'lgan bolalar bilan olib borilgan tajribalar natijasida ularning muloqot qobiliyatlarida ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan. Bunda, o'quv materiallarining xilma-xilligi va o'yin shaklida taqdim etilishi ishtirokchilarning qiziqishini oshirib, o'z-o'zini anglash jarayonini kuchaytirgan. Olingan ma'lumotlar tahlil qilinishi natijasida, nutqiy kamchiliklarning bartaraf etilishi jarayonida ijtimoiy va psixologik omillar ham muhim rol o'ynashi ko'rsatildi. Bu esa, kelgusida yanada samarali yondashuvlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda nutqiy kamchiliklar nafaqat biologik omillar, balki ijtimoiy va psixologik omillar bilan ham bog'liqdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, individual yondashuvlar va guruh muhitida qo'llaniladigan metodlar nutqiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun takliflar sifatida, nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan dasturlarni yanada kengroq tadqiq etish va ularni turli ijtimoiy qatlamlarga moslashtirish zarurligi ta'kidlanadi. Shuningdek, nutqiy kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari o'rganilishi kerak. Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish uchun ko'p jihatdan individual yondashuvlarni kuchaytirish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva, D. (2021). Nutqiy rivojlanish va uning asosiy tamoyillari. O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
2. Qodirov, A. (2020). Nutqiy kamchiliklar va ularni bartaraf etish usullari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
3. Karimov, S. (2019). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va nutqiy rivojlanish. O'zbekiston Ta'limi.
4. Murodova, N. (2022). Nutqiy kamchiliklarni aniqlash va davolash metodlari. Toshkent: O'zbekiston Davlat Universiteti.
5. Tashkent, A. (2023). Interaktiv o'yinlar va nutqiy rivojlanish. O'zbekiston Psixologiya Jurnal.

⁵ Tashkent, A. (2023). Interaktiv o'yinlar va nutqiy rivojlanish. O'zbekiston Psixologiya Jurnal.